

EL COS ELECTORAL D'INCA EN EL SEGLE XIX. 1837-1899.

FRANCESC SÀEZ ISERN

INTRODUCCIÓ.

Aquest article pretén omplir una nova pàgina de la Història del municipi d'**INCA** que, a poc a poc, a petites o grans dosis, ens va donant a conèixer un passat, en gran part encara ignorat, que, en el tema i període que tractam, inclou temporalment dues importants etapes del segle XIX, la que va des de 1837 a 1867 i, posteriorment, de 1877 a 1886; és a dir, el període en què les Lleis Electorals es feien sota un criteri censatari; i la que inclou la dècada dels noranta, o sigui, de 1890 a 1899 i que es va desenvolupar sota una Llei de Sufragi Universal, la de 1890.

Per altra banda, el període de 1868 a 1876, que xapa l'etapa censatària, és deixat de banda, per una part, per la seva pròpia complexitat que el fa mereixedor del seu propi estudi, i per altra, perquè hem considerat que la comparació entre els fets censatari i universal s'assoleix millor utilitzant la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890, a més de permetre'ns establir, encara que a grans trets, la situació amb què finalitza el segle XIX.

Així mateix, ambdues etapes, la censatària i la universal, les analitzarem a través de tres línies d'estudi, que, a la vegada, conformaran els tres capítols amb què dividim aquest estudi.

El primer tractarà de l'evolució del cos electoral inquer, partint del nombre absolut d'electors que cada una de les diferents Lleis Electorals ens treurà de la massa total de la població i més concretament del nombre de veïns censats a **Inca**.

El segon capítol estudiarà la situació socio-professional de l'electorat; i el tercer es dedicarà a tractar el tema de la participació electoral i per tant, el comportament polític dels electors, cosa que també ens durà, lògicament, a l'estudi del sempre important aspecte, en tot procés electoral, del problema de l'abstenció.

Finalment, queda per indicar que el contingut d'aquests tres capítols correspon a la part que, de la meua tesi doctoral **CIUDADANOS DE PRIMERA. EL CUERPO ELECTORAL MALLORQUIN EN EL SIGLO XIX. 1837-1899**, he dedicat a l'estudi del municipi d'**Inca**. Passem ara al primer capítol.

EVOLUCIÓ DEL COS ELECTORAL.

A Espanya, l'inici de la vida constitucional no va poder ésser més esperançador, ja que la nostra primera Constitució, la de 1812, va ésser, pel seu temps, clarament progressista i per això i malgrat el seu sistema d'eleccions indirecte **(1)**, en ella s'estableix el sufragi universal.

No obstant això, quan definitivament la burgesia liberal ocupa el poder, veu amb claredat que el sufragi universal no els garanteix de mode absolut la detenció d'aquell, mentre que un sufragi restringit que doni únicament accés al seus membres, els permetrà la tranquil·litat en aquest terreny i en el de les seves consciències

(1) Quan, en emetre el seu vot, l'elector pot designar la persona del representant, ens trobam davant el sufragi directe; però en el cas que en votar es designi a altre elector, que a la vegada pugui elegir a un altre o al representant final, tenim el sufragi indirecte.

En el cas de la Constitució de Cadis de 1812, contemplam un exemple de sufragi universal indirecte, ja que en ella l'elecció comprèn quatre graus:

* Designació de compromissaris de les Junes Parroquials.

* Designació d'electors parroquials.

* Designació d'electors de Partit Judicial.

* Elecció de diputats.

Per més informació veure :

* Diego SEVILLA ANDRÉS : Constituciones y otras Leyes y Proyectos políticos de España. Pàg. 166 a 176.

* El vocable SUFRAGI en l'Enciclopèdia Universal Il·lustrada d'Espasa-Calpe. Tom 58. Pàg. 542.

democràtiques. Per això, s'aplicaran a aconseguir l'eina adequada, que no serà altra que les Lleis Electorals, ja que amb elles podran decidir A QUINS, d'entre tots els espanyols, homes i majors d'edat, se'ls podia donar el privilegi de participar a la tasca del "*bon govern de la república*".(2)

Cinc varen ésser les Lleis Electorals que al llarg del període censatari varen indicar aquest QUI, establint unes etapes perfectament delimitades per les condicions que determinaven, però amb un esperit comú, que presidirà i decidirà permanentment l'evolució del pensament censatari, és a dir, el seu fonament filosòfic i real: LA PROPIETAT.(3)

Passem ara a veure com l'aplicació de cadascuna d'aquestes lleis va delimitar, en el nostre municipi, a **Inca**, un determinat cos electoral; és a dir, aquell grup de inquers que, durant el segle XIX, es varen poder considerar com a CIUTADANS DE PRIMERA.

La primera d'aquestes lleis, la del 18 de juliol de 1837, va mantenir la seva vigència, ininterrompudament, durant totes les eleccions que es feren entre el 1837 al 1844, ambdós inclosos. El marc legal que estableix es pot resumir en els següents punts:

a.- EDAT.

*25 anys complerts.

b.- LÍMITS ECONÒMICS.

* Pagar una contribució directa que no baixi de 200 rs.vó.

(2) En el sentit llatí de la "res publica", és a dir, els assumptes de l'Administració Pública de l'Estat.

(3) A l'Estatut Reial de 1834 es diu el següent :

"Que el principio fundamental de nuestras antiguas Cortes había sido el dar influjo en los asuntos graves del Estado a las clases y personas que tenían depositados grandes intereses en el Patrimonio Común de la Sociedad."

"De ahí es que en todos los países se ha considerado a la propiedad, bajo una u otra forma, como la mejor prenda de buen orden y de sosiego."

En Diego SEVILLA ANDRÉS. Op. cit. Pàg. 261 i 265.

Posteriorment, cap al final de l'etapa, encara segueix vigent el mateix sentiment, com ho demostra Cànovas a un discurs davant les Corts de 1869, oposant-se al sufragi universal, quan afirma :

"Que están más altas porque han trabajado más, porque han ahorrado más, porque han realizado mejor su destino sobre la tierra."

En Juan M. LABOA: El sufragio Universal. Reconocimiento de la Soberanía Nacional. En Història 16.

- * Tenir una renda líquida anual que no baixi de 1500 rs.vó.
- * Pagar per arrendament una quantitat que no baixi de 3000 re.vó.
- * Pagar un lloguer anual de 1500, 1000 o 400 rs.vó, segons la categoria de la ciutat o poble.

c.- CAPACITATS.

No contempla la situació professional com a factor per a ser elector.

Aquestes condicions ens ofereixen per a **Inca**, a 1837, un cos electoral de 75 persones, la qual cosa, prenent com a referència per al període que tractam, el cens de població de 1842, que està a la zona mitja de dita etapa, suposa que únicament el 1'6 % dels inquers eren dins del restringit grup de ciutadans definits pels signes de la renda i la propietat.

Aquest percentatge, passa a 79 durant els anys electorals de 1839, 1840 i 1841; a 100 el 1842; a 101 el 1843 i arriba al seu màxim d'etapa el 1844 amb 112 electors, és a dir, el 2'4 % de la població. A més, si miram la relació sobre el nombre de veïns, aquesta puja l'any del màxim al 11'5 %, xifra que encara es queda per baix de la mitjana de Mallorca, que arriba, en el mateix any de 1844 al 2'8% i 12'8 %, respectivament.(4)

Per altra banda, i tenint en compte que l'increment de la població se situa en aquest període sobre 4'7 punts - més exactament per al període de 1838 a 1842 -, i que el creixement intercensal del cos electoral és de 0'8 punts si miram la població absoluta, i de 3'8 punts si ho fem amb els veïns, per allò d'acostar-nos més a la realitat social de l'època en punts tan importants com la majoria d'edat, civil i electoral, la no concurrència de la dona a les llistes electorals i a la situació de veïnatge i la importància de la família com a unitat social; resulta que l'increment del cos electoral ha estat en aquest període, clarament negatiu.

La Constitució conservadora de 1845, té el seu fruit electoral en la Llei del 18 de març de 1846 que, quant al tema que estudiam, es caracteritza essencialment pel retrocés social que va suposar passar de 200 a 400 rs.vó. en la quantitat de contribució que dóna dret a ser elector, i concretat entre altres coses en que el cos

Extra II. Abril 1977. Pàg. 63.

(4) Veure Francesc SAEZ ISERN : Ciudadanos de Primera. El cuerpo electoral mallorquín en el siglo XIX. 1837-1899. Tesi Doctoral presentada a la Universitat de les Illes Balears. Octubre 1989. Pàg. 43.

electoral espanyol passà de 635.517 persones en 1844 a tan sols 99.149 en 1846 (5). També, a Mallorca, aquest té una pèrdua absoluta de 3649 electors, la qual cosa representa un descens del -104'2 % (6), mentre que a **Inca** la nova llei representà una minva del cos electoral d'un -106'7 % i passar dels 112 electors de 1844 als 32 en 1846. A més, apareixen les capacitats (professions liberals) com a qualitat suficient per a ser elector, encara que sempre i quan contribueixin amb, al manco, 200 rs.vó. Aquesta llei es va mantenir vigent prop de 20 anys, fins el 1864, encara que amb un parèntesi, les eleccions de 1854, que es varen efectuar sota la Llei de 1837, però que serveix per posar de manifest, encara que dins de les limitacions censatàries, les paleses diferències entre progressistes i conservadors.

Durant aquest període, l'electorat inquer quedà reduït als més rics entre els rics, ja que si bé al llarg dels anys l'evolució és positiva, en nombre absolut és molt reduïda, passant únicament dels 32 de 1846 als 56 de 1862 (el darrer any de l'etapa, el 1864, va baixar a 47 electors). Aquests electors, comparats amb els 136 de 1854 (un 81'3 % més que en 1844) ens dona una certa mida del que representava el pensament conservador davant del progressista.

De totes formes, en aquest període de 1844-1864, l'evolució del cos electoral d'**Inca** (sempre comptant amb el diferent criteri de la Llei vigent), té un comportament certament superior al de l'etapa anterior (llevat, lògicament, el 1854 i la minva del 1864), ja que no tan sols és positiu al llarg de tot el període, sinó que se situa lleugerament per sobre del de Mallorca, i fins i tot del de Palma.

Per altra banda, tampoc les Lleis Electorals de 1865, 1877 i 1878, encara que conservadores, s'han pogut mantenir al marge del pas del temps i sobretot de l'impacte que van suposar els anys de sufragi universal del període de 1868 a 1876; i per tant veiem com el cos electoral d'**Inca** (així com el de Mallorca i Espanya en general)(7) experimenta uns augments que, per uns governs conservadors, es poden titllar d'importants; ja que col·loca el seu màxim amb els 347 electors de 1877, percentatge que significa que ja el 4'9 % de la població gaudia de la categoria d'elector.

Aquesta etapa de 1864 a 1886, té per altra banda la particularitat d'estar dividida en dos períodes regits per diferents lleis electorals. El primer d'ells, regit

(5) Ibidem. Pàg. 128.

(6) Ibidem. Pàg. 61.

(7) Ibidem. Pàgs. 93 a 124.

per una Llei Electoral que pretén evitar el continuat retraïment electoral dels darrers anys de progressistes i demòcrates (8), va significar una ampliació real del cens electoral per col·locar la quota mínima en 20 escuts (200 rs.vó)(9) i incorporar noves professions liberals. El segon, i encara que col·loca el llistó de partida en 25 pessetes (100 rs.vó) per a la contribució territorial i 50 pessetes per al subsidi industrial, és, no obstant això, una recessió comparativa en succeir una etapa de democràcia política (etapa de 1868 a 1874), en la qual la societat espanyola havia vist ampliat el seu camp participatiu amb el sufragi universal.

La Llei Electoral de 1865 va deparar per **Inca**, en aquest mateix any, un cos electoral de 127 persones, que suposa un augment de un 106'7 % sobre el darrer any de l'etapa anterior, el 1864; cosa que si tenim en compte que es tracta d'una llei conservadora i que només han passat onze anys des que el govern progressista del 1854 ens donava 136 electors, no hi ha dubte que **Inca** és un bon exemple que en política, quan la gent ha provat mànigues més amples, es difícil tornar cames enrera.

Posteriorment, i passant l'etapa revolucionària que esclata en 1868, i ara sota les Lleis Electorals de 1877 i 1878 (10), **Inca** aconsegueix el seu sostre electoral censatari amb els 347 electors de 1877, la qual cosa representa que ja el 20'8 % dels veïns era gent suficientment adinerada com per ésser considerada electors. Dissortadament aquesta xifra es redueix a 197 electors el 1885 (el 10'8 % dels veïns). Cosa que crida un poc l'atenció tenint en compte l'augment de població que es dona en aquest moment: dels 7079 habitants en 1875 es passa als 7477 en 1887 (el 105'6 % d'augment), conseqüència directa de l'auge econòmic que es produïa per aquests anys a Mallorca. Això ens fa pensar que encara que el cens electoral de 1885 ens doni 197 electors, podem estar davant d'un cas de manipulació d'un cens, per altra banda fet bastant corrent en aquell temps. (11)

(8) * Miguel ARTOLA : *La burguesia revolucionaria (1808-1874)*. Pàgs. 237-238.

* José Ignacio CASES MENDEZ : *El Sufragio Censatario. Elecciones durante el reinado de Isabel II*. En *Història 16*. Extra II. Abril 1977. Pàg. 59.

(9) Suplement al Bolletí Oficial Balear, nº 5248, corresponent al divendres, 22 de juny de 1866.

(10) Les Lleis Electorals de 20 de juliol de 1877 i de 28 de desembre de 1878, són pràcticament iguals. La primera no es va utilitzar mai en cap elecció, però va servir per fer les llistes electorals de l'any 1877. La segona és la que va servir a partir d'aquest any, tant per a llistes electorals com per a eleccions, fins la sortida de la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890.

(11) Francesc SAEZ ISERN. Op. cit. Pàgs. 278 a 288.

Amb tot, es pot veure com **Inca** s'acosta als anys de sufragi universal amb un cos electoral, percentual i relativament, com és lògic, molt paregut al de la resta de l'illa i superior al de Palma, signe, en aquells anys d'una certa florida econòmica, que gaudia d'una més que acceptable situació econòmica, donat l'esperit censatari (basat amb els doblers) de la qualitat d'elector.

Arribam finalment a l'etapa de sufragi universal, és a dir, als darrers deu anys del segle XIX, regits per la Llei Electoral del 26 de juny de 1890. Aquesta Llei va suposar pel cos electoral inquer un augment, sobre el cens de 1877, d'un 51'6 %, és a dir, i en nombres absoluts, es passa dels 347 electors als 1772 de 1890; que suposa que el 23'6 % de la població d'**Inca** passa a ser considerada com a ciutadans de primera classe, percentatge que es queda en un 23'02 % quan finalitza el segle, ja que el nombre absolut ha baixat als 1761 electors. A més, si tenim en compte la relació elector/veí, tal i com hem dit abans, la Llei que tractam ens determina un electorat que inclou la quasi totalitat dels veïns, la qual cosa ens indica que a **Inca**, el vocable "sufragi universal" assoleix el seu significat total (sempre tenint en compte l'època que tractam : per exemple, les dones es mantenen fora dels censos electorals, la majoria d'edat continua en els 25 anys, etc.) **(12)**. Aquest percentatge (97'3 %) està, el 1890, per sobre de la mitjana, tant de Mallorca (és del 89'9 %) com de la resta dels pobles de l'Illa (93'5 %); mentre que el 1899, la situació s'inverteix i el seu 86'2 % és inferior al de la resta dels sectors. **(13)**

LA SITUACIÓ SOCIOPROFESSIONAL DE L'ELECTORAT.

Dedicarem aquest segon capítol a estudiar la situació socioprofessional de l'electorat inquer. Ho farem a través d'un senzill esquema de quatre categories que ens permetrà la seva utilització amb qualsevol any i que queda conformat de la següent manera:

(12) Ibidem. Pàgs. 333 i 334.

(13) Ibidem. Pàgs. 341 i 342.

a.- AGRÀRIES:

En principi comprenen únicament propietaris i arrendataris, encara que, a mesura que avança el segle, inclou conreadors, jornalers i altres pocs oficis relacionats amb la pagesia.

b.- COMERCIANTS I INDUSTRIALS.

Durant els anys de sufragi censatari engloba únicament als que paguen un determinat subsidi de comerç o indústria, però a la dècada del 90 incorpora, lògicament, tots els electors obrers que exerceixen qualche professió relacionada amb aquest camp.

c.- SERVEIS.

Es el grup minoritari, i no tan sols a l'època censatària, en la qual pràcticament no existeix, sinó també en el període de sufragi universal

En aquesta categoria s'ha inclòs els militars i els jubilats.

d.- PROFESSIONS LIBERALS.

Aquest grup està sempre present al llarg de tota l'etapa censatària i lògicament en el període universal. Dins ell hem inclòs els clergues, a causa que a les Lleis Electorals censatàries, els rectors i vicaris consten com a capacitats (nom que s'utilitzava per anomenar, electoralment, metges, missers, etc.) i també perquè les mateixes lleis posen com a exigència mínima per a les capacitats la possessió d'un títol, de la qual cosa s'infereix l'existència d'estudis, i la carrera eclesiàstica, no hi ha dubte, que en té.

Concretat aquest punt i examinant les llistes electorals adjunts, veiem com la quantitat d'informació que ens ofereixen les diferents lleis electorals és, en aquest aspecte socioprofessional, diversa.

Així, el censos electorals fets sota les normes de la Llei Electoral de 1837, ens donen una distribució bastant precisa de les distintes categories, però, en canvi, res ens diuen de les quantitats concretes que pagaven cadascun dels contribuents. Igualment la de 1846, llevat de l'any 1864, en què apareix per primera vegada la quota de contribució directa que pagava cada elector; a més, i això en tots els censos fets segons aquesta Llei, apareix indicada la professió d'alguns pocs electors.

La Llei Electoral de 1865, des del punt de vista d'aquesta informació socioprofessional, també ens ofereix la informació de la quota de contribució que pagaven els electors i, així mateix, qualche professió, encara que aquí té un aspecte més positiu donat l'augment considerable del nombre absolut dels electors.

Les Lleis Electorals de 1877 i 1878 mantenen la informació sobre la quota de contribució, però distingint entre els qui paguen per contribució territorial dels qui ho fan per subsidi industrial, per la qual cosa, afegida la major informació que ens ofereixen sobre les categories socioprofessionals en el grup de les capacitats, a l'augment del nombre absolut d'electors, les podem considerar com les Lleis Electorals censatàries més positives en l'aspecte informatiu.

Per la seva banda, la Llei Electoral de Sufragi Universal de 1890, va suposar, malgrat les seves limitacions pròpies de l'època, no tan sols una ampliació numèrica del cos electoral, sinó també la irrupció, en aquest grup de ciutadans de primera, de tota una sèrie de noves professions que determinaren una nova correlació dels diferents grups socials, a més de poder saber l'edat i el seu grau de coneixement al seu entorn, sabien llegir i escriure.

Així veiem com els electors inclosos en les llistes fetes segons la Llei de 1837, es poden distribuir en cinc grups: propietaris, arrendataris, professions liberals, comerciants i industrials i llogaters, que, per raons d'eliminació, assimilam als serveis. Per tant, a **Inca**, durant el període de 1837 a 1844, el 80'7 % del cos electoral pertany a les categories agràries (el 70'9 % són propietaris i el 9'8 % arrendataris), la qual cosa ens indica clarament que en aquest període, **Inca** era un municipi majoritàriament agrari i amb un moviment comercial i industrial molt limitat, ja que el seu 9'8 % queda bastant enfora de la mitjana de Mallorca (20'6 %), i fins i tot per baix de la dels pobles (11'2 %) i no diguem de la de Palma, que en aquesta època se situava en el 30'6 %. La situació s'inverteix amb els serveis, possiblement per la seva condició de cap d'una comarca; i així, el seu 9 % és superior al 8'9 % de la

mitjana de Mallorca i al 5'2 % dels pobles, encara que, per altra banda, molt enfora, lògicament, del 20'1 % de Palma. Quant a les professions liberals, aquestes es reduïen, llevat d'aquells que no duguessin al manco un any domiciliats al poble o estiguessin inscrits com a propietaris, a un rònc 0'6 %.

La Llei Electoral de 1846 no ens ofereix, a diferència de la de 1837, la possibilitat d'establir una estructura socioprofessional determinada, ja que en establir les condicions necessàries per a ser elector, no distingeix entre la contribució territorial i el subsidi industrial, cosa que en el període anterior ens permetia diferenciar els electors d'extracció agrària dels qui pertanyen al món comercial o industrial. Així només podem afirmar l'existència de quatre professions concretes, entre les professions, liberals en el cens de 1862: 1 clergue, 1 apotecari, 1 metge i 1 notari; a més d'un fabricant; mentre que en 1864, la informació és més extensa, ja que ens dóna 6 missers, 4 clergues, 2 procuradors, 4 apotecaris, 4 metges, 1 professor, 2 manescals i 1 jutge, entre les professions liberals; a més de 2 escrivents i un militar retirat. També, aquest any de 1864 ens dóna per primera vegada una importantíssima informació econòmica que a partir d'ara apareixerà sempre en els censos censataris: la quota de contribució de cada elector.

Així, veiem com a 1864, la majoria dels electors - 35 - paguen manco de 1000 rs. vó, 5 paguen entre 1000 i 1999 rs. vó, 1 està entre els 2000 i 2999 rs. vó. i 2 es situen entre els 3000 i els 5999 rs. vó. Els electors que hi manquen, 4, ho són per l'article 16 de la Llei Electoral. Aquests 43 electors, que són el 3'2 % dels veïns del poble, pagaven una contribució de 31681 rs. vó, és a dir, el 1'22 % del total de la contribució que pagava el cos electoral mallorquí, amb una mitjana per elector de 736'7 rs. vó., la qual cosa situa, en termes econòmics relatius, l'elector inquer per sota no només del de Palma (la mitjana la tenen en 2390'9 rs. vó.), sinó també dels pobles (914'7 rs. vó.) i fins i tot dels del seu Partit Judicial que era de 961'2 rs. vó. Tot això ens mostra que els més rics d'**Inca** no ho eren massa en relació a la majoria dels contribuents de l'Illa. Ja que dels 48 municipis que hi havia a Mallorca, hi ocupava el 39é lloc. (14)

La Llei Electoral de 1865, nascuda de la mateixa Constitució que la Llei de 1846, la conservadora de 1845, ens dóna una informació socioprofessional similar a l'anterior, llevat del major nombre d'electors i que allibera les professions liberals de tota trava de contribució (per a ser electors); no obstant això, per a **Inca**,

(14) Ibidem. Pàg. 212.

les llistes de 1865 ens donen pràcticament el mateix nombre de capacitats que l'any anterior. Per part de la quota de contribució, i amb un major nombre d'electors, manté una estructura pareguda i en la qual tampoc cap elector passa dels 5999 rs. vó. Per altra banda, no només ha pujat el nombre d'electors contribuents, que ja són el 7'1 % dels veïns, sinó que també ha pujat, encara que poc, la seva capacitat contributiva ja que, amb 83382'65 rs. vó, paguen el 2'13 % del total de Mallorca. **(15)**.

Sota les Lleis Electorals de 1877 i 1878, sorgeixen uns censos amb els quals s'aconsegueixen les màximes cotes d'informació obtinguda al llarg del període censatari, tant quantitativament (els 347 electors de 1877 representen un 31'06 % per damunt del cens més elevat anterior al 1868, el de 1867), com qualitativament, puix les dades socioprofessionals que ens ofereixen només seran superades pels censos elaborats mitjançant lleis de sufragi universal.

Així, veiem com l'estructura socioprofessional del cos electoral inquer d'aquests anys anteriors al 1890, es caracteritzen per un domini quasi absolut dels propietaris amb un percentatge superior al 85 % (277 paguen entre 25 i 199 pessetes, 11 entre 200 i 599, 8 entre 600 i 1499 i només 1 paga més de 1499 pessetes); un sector industrial i mercantil situat entorn al 10'3 % (i econòmicament no massa fort ja que 29 paguen entre 25 i 99 pessetes i només 7 estan entre les 100 i les 199 pessetes); un sector de serveis quasi inexistent (0'5 %) i unes professions liberals entorn al 4'03 %.

Per altra banda, al principi de l'etapa, és a dir, el 1877, els 331 electors contribuents d'**Inca** (i per tant, sense comptar les capacitats segons l'article 15) que representaven el 19'8 % del veïns, pagaven el 52'03 % de les 59259'91 pessetes que li tocava pagar a la totalitat del municipi; mentre que a l'any 1885 aquest percentatge ha baixat al 18'83 %; la qual cosa és clara senyal que la bona recuperació econòmica havia duit un millor repartiment de la riquesa, ja que, lògicament, el creixement econòmic havia portat segurament una important incidència en l'activitat comercial i productiva, tal i com ho demostra el fet que, el 1877, els electors que ho eren per pagar subsidi industrial, representaven el 40'76 % de les 6000'67 pessetes que havien de pagar tots els comerciants i industrials d'**Inca**; mentre que a 1885, la quota total de la ciutat per subsidi industrial ha pujat a 8896'41 pessetes i ara els electors només paguen el 22'93%. **(16)**

(15) Ibidem. Pàg. 223 i 225.

(16) Ibidem. Pàg. 258 a 268.

Per altra banda, els censos electorals d'aquesta darrera etapa censatària ens mostren que la noblesa apareix com el major contribuent en la majoria dels pobles i així també succeeix a **Inca**, on tres dels cinc majors contribuents ho són: Marquès de Vivot, Sr. Francesc Villalonga i Escalada i Sr. Felip Fuster. (17)

Passant finalment a la darrera dècada del segle, les llistes electorals fetes per sufragi universal ens donen una estructura socioprofessional que ja no sols es pot aplicar al cos electoral, sinó també a la comunitat tota d'**Inca**; ja que ara el percentatge dels electors sobre els veïns se situa entre el 97'3 % de 1890 i el 86'2 % de 1899. Així, veiem com, encara que mantenint una estructura eminentment agrària, l'evolució durant la dècada del 90 ens mostra un sector agrari que es manté entre el 64'2 % i el 66 %, mentre que els comerciants i industrials arriben al 25'7 % demostrant que **Inca** comença a obrir-se camí dins la modernitat econòmica (el percentatge per tot Mallorca és només del 21'3 %, el de Palma el 32 % i el dels pobles es queda amb el 18'3 % (18). Els altres sectors, els Serveis (entre el 15'4 i el 13'4) i les Professions Liberals (entorn al 5 %), mostren que la nostra ciutat en refermava com a cap indiscutible i natural dels municipis que l'envolten.

Per altra banda, dos fenòmens molt típics d'aquests darrers anys del segle XIX i que varen afectar tot Mallorca, com són l'emigració i les guerres de Cuba i Filipines, també degueren deixar sentir el seu pes a **Inca**, ja que mentre la població ha guanyat, entre 1887 i 1900, 172 habitants (el 2'3 %), el segment dels electors entre els 25 i 30 anys (l'emigració és cosa de gent jove i la guerra molt més) ha sofert un descens d'un 15'82 %, la qual cosa havia d'afectar indubtablement la seva economia, ja ferida, com pertot arreu de Mallorca, per la desfeta del cultiu de la vinya.

Aquestes llistes electorals fetes segons la Llei de sufragi universal de 1890, ens donen també una altra informació molt interessant per acabar de perfilar el retrat de l'elector inquer de finals de segle XIX; i és el seu grau d'alfabetització. Així, el Cens de 1900 de la Població d'Espanya de la Direcció General de l'Institut Geogràfic i Estadístic, diu per a Balears que només el 22'07 % de la població està alfabetitzada, encara que si només tenim en compte els homes, aquest percentatge puja al 27'7 %. Ara bé, els censos electorals analitzats, el de 1890 i el de 1899, donen per a **Inca** les següents dades :

(17) Ibidem. Pàg. 230, 231 i 525.

(18) Ibidem. Pàgs. 368 i 369.

ELECTORS ALFABETITZATS (19)					
	nº	% sobre electors ¹	% sobre població	% sobre veïns	% sobre homes
<u>Mallorca</u>					
1890	13077	23'08	5'2	21'4	10'05
1899	17725	28'4	7'03	28'1	14'4
<u>Inca</u>					
1890	321	18'1	4'2	17'6	8'6
1899	383	21'7	5	18'7	10'3
Homes alfabetitzats de Balears = 27'7 %					
% dels espanyols homes alfabetitzats majors de 20 anys = 25'1 %					

(Els percentatges de 1890 s'han fet sobre la població de 1877 i els de 1899 sobre la de 1900)

Analitzant doncs aquestes dades, veiem com la situació cultural de l'electorat d'**Inca** està, a final de seglè, bastant per sota de la general de Balears; i això que, si tenim en compte que els electors eren homes majors de 25 anys, i que en certa manera les dades referides a aquest segment d'edat poden comparar-se amb el percentatge d'alfabetització que, el dit Cens de població de 1900 dona per als espanyols homes majors de 20 anys, que se situen en el 52'1 %, la situació cultural queda encara més negativa.

DINÀMICA DE LES ELECCIONS.

Acabam, amb aquest tercer capítol, l'estudi sobre el cos electoral d'**Inca** al llarg del segle XIX, dedicant-lo a tractar el tema de la participació electoral i, per tant, del comportament polític dels electors, cosa que també ens durà, lògicament, a fixar-nos en el sempre important aspecte, en tot procés electoral, del problema de l'abstenció.

(19) Francesc SAEZ ISERN : Dades pròpies tretes de :

* Cens de la Població d'Espanya de 1900 de la Direcció General de l'Institut Geogràfic i Estadístic.

* Cens Electoral de 1890. Bolletí Oficial de la Província de les Balears, del dia 6 de novembre de 1890.

* Cens Electoral de 1899. Bolletí Oficial de la Província de les Balears, del dia 15 de juliol de 1899.

Els anys amb què començam aquest estudi es troben immersos en una època que Carles Marichal anomena encertadament de "les revolucions" (20). Són els que varen veure la primera formació dels nuclis del que després serien els grans partits del segle XIX, el Moderat i el Progressista, i fins i tot els embrions dels més llunyans moviments "demòcrata" i "republicà federal" que tan important paper exerciren durant el sexenni revolucionari de 1868-1874.

Aquesta situació manté a Mallorca una evolució paral·lela a la de la resta de l'Estat; és a dir, les Lleis Electorals determinen un cos electoral format majoritàriament per propietaris agraris, dels quals els més adinerats pertanyen a la noblesa, amb un cert afegit de grans comerciants i professions liberals, als quals s'afegia un forta injecció de saba "cunera" (21); polaritzats tots, molt més entorn d'un sentit, moderat, progressista, demòcrata o republicà, del quefer polític, encarnat en un grup de preeminents conciutadans o qualche personalitat d'àmbit estatal, que en l'estructura orgànica d'un partit polític.

Durant el període de 1837-1844, amb vigència de la Llei Electoral de 1837, de caràcter progressista, a Mallorca va dominar el component moderat. Així, en els anys de 1837, 1839 i 1840, va guanyar la candidatura del Partit Monàrquic Constitucional (moderada); resultats que a **Inca**, van donar les següents dades (22):

	Moderats	Progressistes
1837	73 vots	-----
1839	64 vots	7 vots
1840	58 vots	1 vot

Les dues eleccions següents, les de 1841 i febrer de 1843, van ésser per als progressistes sota el nom de Partit del Progrés Legal. A les primeres, a **Inca** van votar 31 electors, mentre que en les segones ho feien 84. Les de setembre de 1843, les va guanyar el Partit Parlamentari, que era una coalició de moderats i progressistes afectes al Govern. A **Inca** votaren 67 electors. Finalment, a les eleccions de 1844 varen triomfar els moderats amb el nom de Partit Ministerial. A **Inca** votaren 57 electors.

(20) Carlos MARICHAL : La revolución liberal y los primeros partidos políticos en España. 1834-1844. Pàg. 17.

(21) La paraula "cunero" s'aplicava al Diputat electe per un districte amb el qual no el lligaven més vincles que els de la recomanació oficial.

(22) En el Diario Constitucional de Palma de Mallorca del 2 de desembre de 1837, del 30 d'agost i 1 i 5 de setembre de 1839, i de l'1 de maig de 1840.

Per altra banda, durant aquest període, els comissionats del districte electoral d'**Inca** davant la Junta Electoral van ésser:

1837: Sr. Guillem Serra	Propietari.
1839: Sr. Joan Baptista Moragues	Propietari.
1840: Sr. Miquel Munar	Contribuent.
1841: Sr. Joan Coll	Contribuent.
1843 (febrer): Sr. Joan Coll	
1843 (setem.): Sr. Melcior Zorrilla	Propietari.
1844: (no va enviar comissionat)	

La Llei Electoral de 1846 va reduir el Congrés dels Diputats a un grup de grans terratinents, alts funcionaris, generals, banquers i capitalistes; mentre, el Senat deixava de ser electe i passava a ser de nominació personal del Rei. En aquest ambient se succeeixen quatre eleccions en les quals els moderats imposen majoritàriament la seva força, mentre els progressistes deuen contentar-se amb qualche èxit parcial que els hi doni algun diputat. Durant aquest període, de 1846 a 1864, llevat el parèntesi progressista de 1854-1856, **Inca** serà el cap del 3er Districte, en el qual, a més d'ell mateix, s'inclouen els municipis de Campanet, Escorca, Selva, Lloseta, Binissalem, Pollença, Alcúdia, Bugar, Sa Pobla, Muro, Santa Margarida, Maria i Llubí. Les dades seran de tot el districte.

Així, a les eleccions de 1846, el Partit Moderat (comença a guanyar adeptes la denominació de Partit Conservador) guanya les actes de Diputats a tres districtes: Valldemossa, **Inca** i Felanitx, mentre que els progressistes ho fan a Palma i Manacor. Al districte d'**Inca**, el Sr. Guillem Ignasi Cifre de Colonya, conservador, treu 67 vots; mentre el progressista Sr. José Landero i Corchado només 42.

El 1850 la victòria moderada (ara amb el nom de Partit Moderat Ministerial) és absoluta. En el districte d'**Inca** es manté el to general, ja que, el candidat conservador, Sr. Pere Gual treu 160 vots per 15 del progressista, Sr. Fèlix Campaner.

Les Eleccions de 1851 es realitzen amb un fort clima d'acusacions progressistes de frau electoral (23). La candidatura ministerial es presenta sota el lema: ECONOMIA, MORALITAT I CONCILIACIÓ; mentre que la progressista ho fa amb : TRONO

(23) El Genio de la Libertad. Del 12 de maig i l'1 de juny de 1851.

CONSTITUCIONAL DE ISABEL II AMB L'ORDE, PROGRÉS, ECONOMIES, LEGALITAT I JUSTÍCIA. La victòria final és per als moderats, que guanyen als districtes de Palma, Valldemossa, **Inca** i Felanitx, mentre que els progressistes només ho fan a Manacor. Al tercer districte la situació va ser la següent: Sr. Pere Gual, del P. Moderat Ministerial, 112 vots; Sr. Fèlix Campaner, del P. Progressista, 59 vots; i el Sr. Marquès de la Bastida, del P. Conservador, 46 vots.

A 1853, les eleccions es realitzen enmig d'un difícil ambient per als dos grans partits. Els progressistes han d'enfrontar-se a la cada vegada més emergent força del Partit Democràtic, mentre en el camp moderat, la candidatura oficial, que ara torna a dir-se monàrquica constitucional, ha d'enfrontar-se a personalitats moderades que es presenten a les eleccions sota l'etiqueta d'independents mallorquins. Els governamentals guanyen a Valldemossa, **Inca**, Manacor i Felanitx, en tant que els progressistes ho fan a Palma. En el districte d'**Inca** els resultats varen ésser: Sr. Antoni Massanet, del P. Monàrquic Constitucional, 132 vots i Sr. Josep Villalonga i Aguirre, 60 vots.

La revolució de 1854 romp el cicle moderat i provoca la tornada al poder dels progressistes que convocaran eleccions a Corts Constituents, però utilitzant la Llei Electoral de 1837, la qual cosa fa que, igualment que en el període de 1837-1844, no es votés candidatura per districte sinó única per l'Illa, el que provoca la dificultat d'obtenir dades particulars sobre **Inca**, encara que sí sabem que **Inca** i Llubí formaren una secció electoral, en la qual, en les eleccions de novembre de 1854 votaren 110 electors; en les de gener de 1855 (per la renúncia de tres diputats), votaren 67; i en les de setembre de 1855 (per renúncia d'un diputat) ho feren 29. Per altra banda, també sabem que en aquestes eleccions l'enteniment entre moderats i progressistes (tant uns com els altres procuraven distanciar-se dels seus correligionaris absolutistes i radicals), va fer sorgir un nou partit liberal, que prengué el nom d'Unió Liberal i que, lògicament, éssent governamental, va guanyar les eleccions.

Tornats els conservadors al poder, la restauració del règim de 1845 creà un camp polític, que a Mallorca donarà joc a quatre agrupacions polítiques: Partit Monàrquic Constitucional (moderat), Unió Liberal, Partit Progressista i Partit Monàrquic Pur (absolutistes de caire carlí), deixant defora els demòcrates i els absolutistes isabelins. Així, a les eleccions de 1857, la victòria fou netament conservadora i les candidatures liberal i progressista varen sofrir una forta derrota. En el districte d'**Inca** va guanyar el Sr. Joaquim Massip i Vich amb 142 vots, del P. Monàrquic Constitucional; enfront del progressista Sr. Fèlix Campaner, que va treure 26 vots.

A 1858, la decidida actitud intervencionista del Govern de la Unió Liberal fa que, a Mallorca, aquest partit guanyi les eleccions en tots els districtes llevat del d'**Inca**, on guanya el candidat moderat, el "cunero" D. Antonio López, amb 113 vots, mentre el governamental Sr. Mauricio López i Roberts es queda en 40 vots.

A partir d'ara i fins a l'arribada de la revolució de 1868, les eleccions es transformaran en un pur tràmit governamental. La Unió liberal copa totes les eleccions, és a dir, les de 1863, 1864, 1865 i 1867; mentre que els progressistes i el Partit Demòcrata es retreuen de tota participació, acusant el Govern del falsejament sistemàtic del règim constitucional. Els moderats, sense arribar al retraïment, es presentaren com a independents, però amb resultats quasi nuls. En el districte d'**Inca**, i com a exemple del que hem dit anteriorment, el 1863 i el 1864, tots els candidats que es presenten són de la Unió Liberal. El 1865, al Partit Judicial d'**Inca** guanyen, amb una diferència mínima de vots (el qui treu més ho fa amb 456 i el qui manco amb 446), els candidats unionistes (24), cosa que també succeirà el 1867. (25)

Aquesta situació es romp amb l'arribada de la revolució de 1868 i posteriorment amb la República, fets que, amb altres, duen la substitució del sufragi censatari per l'universal; punt d'inflexió política que ens porta a dues conseqüències fonamentals:

* La política s'ha acostat al poble, el qual ha adquirit un important nivell de conscienciació político-social.

* Els demòcrates han pres contacte amb el poder.

Això fa que la tornada al règim electoral censatari amb la Llei Electoral de 1878 dugui un dinamisme polític caracteritzat per la clara intenció governamental d'excloure del joc polític els extrems, és a dir, republicans i absolutistes (isabelins i carlins), o com a mínim fins que el nou règim estigui completament configurat i pugui reassumir-se un sufragi universal perfectament controlat.

(24) Francesc SAEZ ISERN : Op. cit. Pàg. 301.

(25) Ibidem. Pàg. 302.

Conformen aquest darrer període censatari quatre confrontacions electorals, en els anys 1879, 1881, 1884 i 1886, que a Mallorca s'ajusta també a la pràctica estatal de repartiment del poder entre conservadors (que ara es diuen Partit Liberal Conservador) i progressistes (amb el nom de Partit Liberal Fusionista). Això fa que ara el paper d'oposició no el faci mai un d'aquests partits, sinó els demòcrates, o millor dit, la facció demòcrata republicana possibilista, per l'esquerra; i els independents conservadors per la dreta.

Així, en 1879 la victòria es conservadora, obtenint acta de Diputat, Sr. Joaquim Togores, Sr. Josep Cotoner, Sr. Gregori de Ayneto, Sr. Joan Antoni Fuster i Sr. Carles Crestar, per aquest ordre. A **Inca**, que ara és secció electoral, guanyen els liberals conservadors, Sr. Joan Antoni Fuster (117 vots), Sr. Joaquim Togores (116 vots) i Sr. Josep Cotoner (107 vots) encara que els Srs. Ayneto (18 vots) i Crestar (25 vots), també conservadors, queden per sota del demòcrata possibilista Sr. Joaquim Fiol, que en treu 47, i del Conservador Independent Sr. Bernat Frau, amb 29. Dos Conservadors Independents, Sr. Ferran Cotoner i Sr. Joan Togores treuen 1 vot cadascun.

Les eleccions de 1881 es mantenen dins la mateixa tònica de control governamental; no obstant això, dues notes les caracteritzen: en el si del Partit Liberal Fusionista passa a primer lloc la figura de D. Antoni Maura en perjudici del fins llavors cap de fila D. Jeroni Rosselló i es manifesta un pacte entre aquests i els demòcrates radicals i possibilistes, que deixa com a única força d'oposició real (als conservadors els toca el torn de no guanyar), els republicans federals. A Mallorca la candidatura demòcrata fusionista obtingué quatre actes de diputat, tres pels liberals fusionistes, Sr. Mateu Gamundí, Sr. Antoni Maura i Sr. Enric de Mesa, i una pel demòcrata possibilista D. Joaquim Fiol. Els republicans federals van treure resultats molt apreciables a Sa Pobla, Artà, Campos, Andratx i Felanitx. A **Inca** les votacions es varen mantenir totalment dins la línia oficial.

En les eleccions de 1884 i 1886, continuà l'alternància de poder dirigida des de Madrid, puix que en el primer any, són els liberals conservadors els vencedors, però respectant l'acta de D. Antoni Maura, mentre que en 1886, és la coalició fusionista possibilista la que guanya quatre actes però respecta la del liberal conservador Comte de Sallent. D'**Inca** no tenim dades particulars.

Finalment, d'aquesta etapa censatària, ens cal parlar d'un important problema de tota elecció: la participació i, lògicament, l'abstenció electoral. (26)

A **Inca**, durant els anys en què va regir la Llei Electoral de 1837, de 1837 a 1844 i l'any 1854, no tenim dades particulars del municipi, però sí del seu Partit Judicial, i aquestes donaven una mitjana d'un 55'7 % de participació, superior a la de Mallorca, que estava en el 48'4 %, però encara bastant enfora de la d'Espanya, que arribava al 66'7 %.

De l'etapa regida per la Llei Electoral de 1846, des de 1846 a 1864, el districte electoral d'**Inca** té una mitjana de participació del 58'04 %, que ara és inferior tant a la d'Espanya (65'4 %) com a la de Mallorca (60'4 %).

En els anys 1865 i 1867, regits per la Llei Electoral de 1865, tornam a utilitzar la mitjana del Partit Judicial per falta de dades concretes del municipi d'**Inca**, que ha baixat al 36'4 % de participació, situació que ens col·loca en un nivell inferior al d'Espanya (52'5 %) que també ha baixat, però per sobre de la de Mallorca, que ara només arriba al 31'3 %.

Del període regit per la Llei de 1878, les dades dels anys 1879 i 1881 tornen a ser les del Partit Judicial i amb una participació realment important, ja que se situa en el 60'8 %; mentre que pels anys 1884 i 1886, les dades són del municipi d'**Inca**, amb percentatge, en el primer any, del 81'7 %, superior no tan sols al de Mallorca (62'6 %) sinó també al d'Espanya (73 %). En el segon, minva un poc la participació, que ara només arriba al 79'6 %.

Passant ara a analitzar la dinàmica electoral de l'etapa de sufragi universal, la dècada de 1890-1899, veiem que és a 1891 quan es fan les primeres eleccions amb el nou sufragi referendat per la Llei Electoral de 1890. En aquest període es mantenen les expectatives polítiques nascudes en l'anomenat "Pacte del Pardo" (27) entre Cànovas i Sagasta i en conseqüència el "torn pacífic" en el poder.

(26) Ibidem. Pàgs. 316 a 327.

(27) Miguel MARTINEZ CUADRADO : *La burguesía conservadora (1874-1931)*. Pàgs. 397 i 398.

Aquesta situació també es manté en els resultats electorals que es varen donar a Mallorca; no obstant això, sempre amb un matís particular, que denotava una major implantació o un millor funcionament del Partit Liberal Fusionista que del Liberal Conservador, fet materialitzat en la major claredat de les victòries fusionistes (més actes guanyades) quan els tocava el seu "torn" que de les conservadores, quan els tocava el seu.

Les eleccions de 1891 donaren, a Mallorca, com a resultats, el fet d'aconseguir tres actes de diputats per als conservadors: Sr. Josep Cotoner, Sr. Joaquim Rovira i Sr. Lluís de San Simon (que varen ser els més votats); i altres dues pels fusionistes: Sr. Antoni Maura i Sr. Pasqual Ribot. A **Inca**, en canvi, són els fusionistes Maura i Ribot els que treuen el major nombre de vots, seguits en tercer lloc pel republicà federal Sr. Antoni Villalonga i Pérez. Els conservadors ocuparen les tres places següents, amb el candidat tradicionalista, Sr. Jordi San Simon, marquès del Reguer, que es presentava amb la benedicció del Bisbe de Mallorca i amb el mateix programa ja presentat el 1871 (28), a molt poca distància.

En 1893, a Mallorca, els fusionistes se'n duen quatre de les cinc actes, mentre la cinquena és guanyada per Sr. Faust Gual de Torrella, candidat tradicionalista, novament amb la benedicció del Bisbat. Els conservadors van ser els grans derrotats. La nota curiosa, pels resultats, és l'aparició en escena dels socialistes (PSOE). A **Inca**, els resultats varen ésser semblants als generals de Mallorca, amb la diferència que aquí, el candidat conservador Sr. Josep Cotoner va treure més vots que el tradicionalista Sr. Gual de Torrella. Els candidats republicans Srs. Villalonga, Palou i Coll i Vidal Bennasar, en canvi, varen sofrir un fort retrocés; mentre que el PSOE no rebé cap vot.

En 1896, els conservadors guanyen tres actes i els fusionistes dues, encara que a nivell de Mallorca els més votats van ser aquests dos darrers. A **Inca**, en canvi, els més votats van ser els liberals conservadors (sobretot el Sr. Jordi Abri Dezcallar, que no va treure acta de diputat); seguits dels fusionistes i del tradicionalista Sr. Josep Quint Zaforteza, a només 39 vots d'aquests darrers. Per altra banda, desapareix l'opció republicana a l'igual de la resta de Mallorca. Els socialistes queden encara fora del camp electoral.

(28) Diario de Palma. Del 21 de gener de 1891.

En 1898, a Mallorca, el Partit Liberal Fusionista (que ara és "gamacista" i no "sagasti"), guanya tres actes de diputats, una els conservadors i la cinquena pels tradicionalistes; els republicans es retreuen de les urnes i els socialistes mantenen els seus modests resultats. A **Inca**, els resultats van ser idèntics als generals de l'Illa. Els republicans i els socialistes continuen defora de la lluita electoral.

Finalment, a 1899, i encara que els resultats oficials van ser de tres diputats per als conservadors i dos per als fusionistes (gamacistes), la vertadera confrontació electoral es va donar entre els fusionistes i una coalició de republicans, weyeristes, liberals demòcrates (els de Socias i Caimari, també dits liberals dinàstics) i els conservadors romeristes; tots els quals presentaren la candidatura del republicà Sr. Epifani Fàgregas i del liberal dinàstic Sr. Miquel Socias i Caimari, sota el nom de Coalició Liberal. La candidatura socialista va millorar el seus resultats. A **Inca**, encara que dins de la línia general, es varen donar uns resultats un poc especials, ja que van guanyar, amb uns resultats molt per sobre dels altres candidats, el conservador Sr. Sureda (1091 vots) i el fusionista Sr. Ribot (1020 vots), mentre que els altres conservadors, Srs. Cotoner i San Simón i el fusionista Sr. Maura, es quedaren entorn dels 370 vots. La Coalició Liberal va treure uns febles resultats.

Queda doncs aquí aquesta petita aportació a la Història contemporània de la ciutat d'**Inca**, centrada en aquell segment de la població que els sistemes polítics del segle XIX espanyol van considerar capacitats per a participar, per més que "funcionàs" tot un sistema "legal" de caciquisme i frau electoral, en, com van dir al principi, la tasca del "*bon govern de la república*".